

A görög külpolitika „újjászületése” a macedón kérdésben

Az 1990-es évektől kezdődően, Jugoszlávia felbomlásával párhuzamosan a Balkán-félszigeten több olyan konfliktus alakult ki, melynek hullámai még mára sem csitultak el teljesen. Az ellentétek hevessége persze különböző intenzitású volt, és nem mindegyik érte el a fegyveres összecsapás szintjét. Az ellentétek közül több is komoly diplomáciai feszültséget okozott két ország között, mint például az egykori jugoszláv tagköztársaság, Macedónia és Görögország „vitája”. Sokan értetlenül álltak Athén – túlzónak tűnő – reakciói előtt.

Az újjörög állam az 1830. februári londoni egyezmény eredményeként lett hivatalosan független, 1952-től NATO-tag, 1981-ben az EGK tagja.¹ Területe 111 000 négyzetkilométer, lakossága körülbelül 11 millió fő. Az 1991. szeptember 8-án megtartott népszavazás után függetlenné vált egykori jugoszláv tagköztársaság (Macedón Köztársaság) 25 000 négyzetkilométernyi területű, és csupán kétmillió fő lakosságot számlál. 1993-ban az Európai Közösség Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság (FYROM) néven elismerte az új államot. A hírre példátlan ellenállás és tüntetéssorozat alakult ki Görögországban. Athén még kereskedelmi embargót is bevezetett az új állammal szemben, biztonságpolitikai okokkal magyarázva, és az újonnan alakult ország pusztta létét is veszélyesnek ítélte. Tanulmányunkban ennek okait próbáljuk bemutatni, és áttekinteni a diplomáciai vita alakulását napjainkig. Ennek keretében a kultúra hagyományozásának egyik speciális esetének bemutatására teszünk kísérletet: a görög politika által tudatosan újraterepített kulturális hagyományok példáját elemezve.

Történeti áttekintés

Görögország megalakulását követően három nagyhatalom gyámkodását is kénytelen volt elviselni: Nagy-Britannia, Oroszország és Franciaország is rendszeresen beavatkozott a görög belügyekbe, ráadásul első lépésben, az 1830-as években csak a görögség negyedét magában foglaló kis területű királyságot hoztak létre. Ez-

1 Athén 1962-ben lett az EGK első társult tagja, és 1981-ben csatlakozott teljes jogú tagként a szervezethez.

zel száz évre meghatározták a görög nemzeti politika célját: a nemzetegyesítést, mely 1923-ban zárult le.² A görög állam sorsát nagymértékben meghatározta a nagyhatalmaknak való kiszolgáltatottság és az önálló külpolitika hiánya. A II. világháborút követően a külpolitika „irányítását” az USA vette át Nagy-Britanniától, 1947-től ténylegesen beleszólv a belpolitikába is (ami végső soron a görög polgárháború kimenetelét is eldöntötte 1949-re).³

Az az érdekes helyzet állt elő Görögországban, hogy a nemzeti érdekek figyelembevétele és külpolitikai prioritása éppen az Európai Gazdasági Közösséggel kötött csatlakozási egyezmény aláírása után erősödött meg. Az 1981-es választásokat a Pánhellén Szocialista Párt (PASZOK) Andreasz Papandreu⁴ vezetésével éppen a változás (allagi) jelszavával nyerte meg, valamint a „Görögország a görögöké” szlogennel. Erőtéljes retorikával megígérte az amerikai befolyás csökkentését az országban és a támaszpontok felszámolását, illetve a NATO-ból való kilépést, a nemzeti érdekek védelmét Törökországgal szemben, valamint határozott állásfoglalást a ciprusi kérdésben.⁵ 1982-ben a görög kormány memorandumot intézett az EKG-hoz, melyben a PASZOK az előző görög kormányt (Új Demokrácia) hibáztatta a rossz feltételekért, és ezért a már aláírt megállapodás módosítását kérte. Egyedülálló módon sikerült is eredményt elérni, és egy ötéves speciális felzárkóztatási programot dolgoztak ki a görög gazdaság fejlesztésére, valamint egy komplex mediterrán programot, mely a közösség kevésbé fejlett vidékeit, régióit segítette (ez akkor kizárólag Görögországot jelentette). Papandreu ekkor az „erőtéljes meggyőzés” módszerét alkalmazta, és megfenyegette az Európai Közösséget, hogy megvétózza a spanyol és portugál csatlakozási kérelmet, ha Brüsszel nem hagyja jóvá a memorandum követeléseit. (Ettől kezdve többször is élt ezzel az eszközzel Athén.)

1985-ben a görög miniszterelnök új védelmi doktrínát fogalmazott meg: Görögországot nem északról, a Varsói Szerződés országai irányából fenyegeti veszély, hanem keletről, Törökország felől.⁶ A nemzeti érdekek védelme abszolút prioritást élvez ettől fogva, akár a NATO, akár később az Európai Unió politikájával szemben is. 1994-ben a korfui konferencián újra „megszarolta” Athén a döbent EU-t, mikor az Ankarával kötendő vámunió és a 10 államot érintő keleti bő-

2 A görög állam határainak kiterjesztésével szerették volna az összes görögöt egy államba egyesíteni. Az I. világháború utáni görög–török háború elvesztése, majd az azt követő lakosságcsere hatására végleg le kellett mondani a nagyratörő álmokról.

3 A görög polgárháború alatt Harry S. Truman amerikai elnök megfogalmazza a kommunizmus feltartóztatásának politikáját, mellyel nyíltan támogatja a kommunistákkal szemben harcoló EDESZ küzdelmét, eldöntve nemcsak a polgárháború sorsát, de kijelölve Athén bel- és külpolitikai irányvonalát is. (Az eseményekhez szükség volt arra is, hogy Sztálin már korábban „lemondjon” Görögországról.)

4 Andreasz Papandreu a PASZOK alapítója és vezetője, 1981–1989 és 1993–1996 között volt Görögország miniszterelnöke.

5 Miután Ankara megszállta 1974 júliusában Ciprus északi részét (a sziget 38%-át), sem az EKG, sem pedig az USA nem lépett fel elég határozottan ez ellen (Athén véleménye szerint), ezért Papandreu azt hangoztatta, hogy Görögországnak a saját érdekeit szem előtt tartva kell politizálnia. Athén 1974-ben felfüggesztette emiatt NATO-tagságát, de Papandreu 1981-ben újra csatlakozott.

6 Világossá vált Athén számára a ciprusi konfliktus alatt, hogy a NATO érdekei és törekvései nem mindig esnek egybe Görögország specifikus stratégiai és katonai érdekeivel.

vítés megvétózásával fenyegetett. Ekkor azt kérte, hogy a Ciprusi (görög) Köztársaság uniós csatlakozásának ne legyen feltétele a sziget újraegyesítése, amit korábban már kimondott a közösség. (Az EU ezt követően végül nem ragaszkodott korábbi feltételéhez.) Azt lehet tehát mondani, hogy Athén igen határozottan próbálta meg – többször sikeresen – nemzeti érdekeit és politikáját érvényre juttatni, mégpedig akár az EGK-val szemben is. Ezek után nézzük meg, hogy a macedón kérdéssel kapcsolatban mi volt a görög vélemény, és hogy Görögországnak sikerült-e saját álláspontját elfogadtatni.

A Macedón Harc

Az első problémát maga a név: Macedónia okozza. A mai magyar szakirodalom sem teljesen következetes ugyanis a földrajzi névhez kapcsolódó kifejezések helyesírását illetően.⁷ Egyrészt az ókori birodalomra a makedón nevet és származékait használják, de előfordul, hogy a 19–20. századi szláv népesség jelölésére is ugyanezt az elnevezést alkalmazzák. Ugyanakkor a 19–20. században Macedónia földrajzi (és közigazgatási) fogalom, mely a mai Égei- (Görög-), Vardar- és Pirin-Macedóniából álló területre terjedt ki. Macedónnak nevezik az itt, a 19. század végétől nemzetfejlődését elkezdő és saját nemzeti identitását kialakító, 1991-ben független államot létrehozó népességet is. Görögország legészakibb, Thesszaloniki központú közigazgatási egységét Makedóniának hívják a görögök ma is,⁸ az ókori birodalomra utalva. Ezért dolgozatunkban külön jelöljük, hogy a macedón és makedón szavak jelentéséhez melyik tartalmat kapcsoljuk.

A Macedónia nevet egy tájegység és az 1991-től a független köztársaság megnevezésére használjuk. Az ott élők a 20. század második felétől macedónok, Makedónia pedig az ókori birodalom. A Macedónia elnevezést azért is tartjuk megalapozottnak, mert a 20. század elejétől napjainkig megjelenő idegen nyelvű szakirodalom fordításaiban is macedón kérdésként honosodott meg a területen megjelenő konfliktus, és a magyar szakirodalomban ezt használja a legtöbb kutató (pléldául Niederhauser Emil, Diószegi István és mások). Véleményünk szerint ennek a történettudományi terminus technicusnak a jelentése nem változott meg a Macedón Köztársaság megalakulásával sem.

Ennek analógiájára használjuk a Macedón Harc elnevezést is, mely először elsősorban kulturális-oktatási és vallási alapokon elkezdődött vetélkedés az Oszmán Birodalom európai területeinek megszerzésért. Ezt a Bolgár Exarchátus megalakulásától, 1870-től számíthatjuk. Az 1890-es évektől a bolgárok azonban már fegyveres szervezeteket hoztak létre (pléldául Belső Macedón Forradalmi

7 Kapronczay Péter és Seres Attila – mindketten a terület és a korszak délszláv nemzeti és történeti fejlődésének fontos eredményeit bemutató kutatói – Makedónia névvel jelzik az egész tájegységet, makedónnak az ott élő népet, már a 19. században is. A macedón elnevezést pedig csak a független államra és az ott élő nemzetre használják.

8 Az újjörögben nincs külön ‘c’ betű, csak t+s hangkapcsolat, amit c-nek ejtenek, de előfordulása ritka.

Szervezet, VMRO) a terület felszabadításáért. A küzdelemben a görögök és a szerbek is bekapcsolódtak, és a második, fegyveres szakasz 1903-tól, az Illés-napi (Ilinden) felkeléstől vette kezdetét. A görög történetírás az 1904–1908 közötti időszakokra használja a Macedón Harc kifejezést, mikor fegyveres bandaháború folyt a macedón területek megszerzéséért a bolgárok, a szerbek és a görögök között.⁹ Ezt egy diplomáciai közeledés követte, melynek eredményeként az 1912–1913-ban zajló Balkán-háborúk alatt felosztották egymás között az addig oszmán fennhatóság alatt álló nagyon vegyes lakosságú területet. A világháborús megszállásokat követően a macedón nemzet a II. világháború utáni titói Jugoszlávia időszakában lépett nemzeti fejlődésének utolsó előtti szakaszába, és erősödött meg immár különálló nemzeti tudata. A függetlenséget követően pedig már az utolsó szakasz vette kezdetét: a politikai nemzet megszilárdulása. Ez a változás azonban már nemcsak a függetlenné váló államon belül érezte hatását, hanem az egész egykori Macedónia (mint földrajzi egység) Bulgáriához, illetve főleg Görögországhoz tartozó részein is.¹⁰

Macedónia 1991-es függetlenné válására reagálva a görög külpolitika világában körülbelül 90 évvel korábbi markáns irányvonalához tért vissza. Azt lehet tehát mondani, hogy egy korábbi állásfoglalást „teremtett” újjá a külpolitikai szituáció, és ezzel a régi – félig-meddig már elfelejtett – reflexek is feléledtek. A 19. század végétől, a Macedón Harc időszakában a görög identitás egyik meghatározója volt ugyanis a szláv veszéllyel való szembenézés és a szlávokkal való küzdelem a nemzeti érdekek védelmében. Pontosan ide nyúlt vissza a görög politikai vezetés, mind retorikáját, mind pedig érveit tekintve, mikor az 1990-as években meghirdette a „második Macedón Harcot”.¹¹

A második Macedón Harc

Már az 1991. szeptember 8-i népszavazás előtt (a függetlenség előestéjén) azt nyilatkozta a görög külügyminiszter: *„Haszontalanság lenne elismerni addig az államot, ameddig szkopjei kormánykörök területi és egyéb követeléseket fogalmaznak meg országunkkal szemben.”*¹² Athénnek a fő kifogása az volt, hogy nem sajtáthatja ki a délszláv állam Görögország egyik tájegységének a nevét, és nem állíthatja be nemzetét az ókori makedónok leszármazottainak. Hogy ezt tudatosítsák a teljes görög

9 Részletesen ld. *Douglas Dakin: The Greek Struggle in Macedonia 1897–1913. Museum of Macedonian Struggle, Thessaloniki, 1966. Magyarul: Balogh Ádám: A Macedón Harc és a görög külpolitika, 1903–1908. Acta Historica 120. (2005) 95–112.*

10 *Kapronczay Péter: A nemzeti identitást befolyásoló tényezők Macedóniában. Régió 13. (2002) 2. sz. 225–228.*

11 Ezt csak kiegészítette a II. világháborút követő görög polgárháború évtizedekig húzódo belpolitikai hatása, mikor 1949 után több tízezer kommunista és baloldali érzelmű görög volt kénytelen elhagyni az országot, elsősorban Észak-Görögország területéről, akik közül sokan makedo-szlávok voltak.

12 Andonisz Szamarasz nyilatkozata 1991. szeptember 5-én. In: *Blerim Kollal: „We do not give the name”: the securitization of „Macedonia”. CEU College, Bp., 2003. 30.*

társadalomban, megalkották a „Macedónia görög” szlogent. Ettől kezdve egyértelműen csak Görög-Macedóniára használják a görögök az elnevezést. Ugyanakkor azért is neuralgikus volt számukra a kérdés, mert Görögország területén még mindig él délszláv ajkú népesség, melyet a görög állam nem ismer el etnikai kisebbségnek,¹³ és attól tart, hogy a szláv közösség asszimilációs folyamata nem csak hogy lelassul, de megerősödik macedón identitása is. A külügyminisztérium érvelése szerint azért sincs meg a joguk, hogy macedónoknak hívják magukat, mert sem történelmi, sem etnikai szempontból nem lenne ez megalapozott.

1992 februárjában egymillió tüntetést rendeztek Thesszalonikiben, „Makedónia görög” jelszóval. Konsztantinosz Karamanlisz köztársasági elnök ebben a szellemben nyilatkozta, hogy „Szkopje színes nemzeti összetételével és provokatív viselkedésével veszélyes problémát jelent”.¹⁴ A nyilatkozatokból is látszik, hogy a görög kormány nem hajlandó még a nevének sem nevezni Macedóniát, és mindig csak Szkopjének említik, a főváros után.¹⁵ Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy Szkopjében már 1989 októberében demonstrációt tartottak a „Macedónia újraegyesítése” és „Solun [Szaloniki] a miénk” jelszavakkal,¹⁶ melyek nyíltan provokatívak voltak Athén számára. Az objektivitás kedvéért hozzá kell tenni, hogy ennek társadalmi támogatottsága és hordereje meg sem közelítette a görög demonstrációét. Konsztantinosz Micotakis miniszterelnök ezek után egyértelművé tette a mindenkori görög kormány állásfoglalását, hogy szomszédját semmiféle olyan névvel nem fogja elismerni a görög kormány, amely tartalmazza a Makedónia kifejezést, vagy annak valamilyen származékát. (Ezt az 1992. április 13-án tartott konferencián fogalmazták meg egyhangúlag, ahol Konsztantinosz Karamanlisz köztársasági elnök vezetésével az összes görög párt vezetője részt vett, a kommunisták kivételével.)¹⁷

A következő kormányfő, Georgiosz Papandreu teljesen hasonló szellemben tett nyilatkozatokat (tehát valóban pártállástól független volt a kérdés megítélése), sőt ő továbbmenve kijelentette, hogy „Gligorov [macedón miniszterelnök] meg kell hogy értse, hogy kis területű állama Görögország támogatása nélkül nem képes életben maradni”.¹⁸ Ezt 1994 januárjában mondta, és februárban Görögország embargót hirdetett Macedóniával szemben, hogy ezzel kényszerítse meghátrálásra.¹⁹

13 Athén nagyon elfogultan viszonyul évtizedek óta a kisebbségi kérdéshez. A másik ország területén élő görögök jogaiért rendszeresen felszólal, de országa területén nem ismer el egyetlen etnikai kisebbségi csoportot sem, csak egy vallási kisebbséget: a muzulmán.

14 A görög elnök nyilatkozata a *Καθημερινή* (Kathimerini) című napilap, 1992. március 25-i számában.

15 Az akkori görög miniszterelnök, Konsztantinosz Micotakis egyszer elkövette azt a hibát, hogy nyilatkozatában a Macedón Köztársaság nevet használta, amiért rögtön elnézést is kért, és közölte, hogy természetesen Szkopjei Köztársaságot kívánt mondani. *B. Kollali*: i. m. 37.

16 *Evangelos Kofos*: Greek policy considerations over FYROM independence and recognition. In: *Macedonian Question*. Ed. James Pettifer. Palgrave Macmillan, London, 2001. (St. Antony's) 236.

17 *Uo.* 239.

18 *Kollali, B.*: i. m. 43.

19 Ennek előzménye, hogy egyre több uniós ország (és az USA) elismerte az új országot FYROM néven, amit a görögök saját nemzeti hagyományaik elárulásának értelmeztek, és tömegtüntetéseket szerveztek, most már nemcsak Thesszalonikiben, de Athénban is.

A teljes embargó csak élelmiszerekre és gyógyszerekre nem terjedt ki. (Az embargó 1995 őszéig állt fenn, mindkét felet kimerítve gazdaságilag.)

Nézzük ezek után röviden meg, hogy Athénnek milyen konkrét követelésesei voltak. Görögország az EK politikájával szemben is kitartott. Követelése a következők voltak: 1. a makedón hagyomány, történelem és név csak Görögországot illeti meg, ezért a macedón iskolákban fejezzék be annak a történelmileg hamis képnek a tanítását, hogy a macedónok az ókori makedónok leszármazottjai; 2. a történelmi és földrajzi atlaszok nem tartalmazhatnak olyan ábrázolásokat, amelyek Macedónia néven nemcsak az újonnan függetlenné vált országot jelölik, hanem a tágabb tájegységet, és így Görögország északi részét is; 3. a macedón zászlóról el kell tüntetni az úgynevezett „verginai csillagot” (vagy verginai napot), Nagy Sándor makedón birodalmának jelképét. (Ez egy 16 ágú stilizált napkorong, ami az ókori makedón dinasztia jelképe volt, és ma Észak-Görögország használja szimbólumként.)²⁰

A kereskedelmi embargó feloldásához görög részről az is hozzájárult, hogy Szkopje kompromisszumot kötött, és lemondott a verginai csillag használatáról, zászlaját megváltoztatta, és egy nyolcsugarú napkorongot helyezett el a közepében. Ugyanekkor, 1995 szeptemberében New Yorkban a két ország egy ideiglenes megállapodást írt alá, melyben Szkopje ígéretet tett, hogy nem fog görög érdekeket sérteni, míg Athén nem zárkózott el attól, hogy Macedónia nemzetközi szervezeteknek is a tagja lehessen.²¹ A megegyezés amerikai nyomásra jött létre, mert a két állam ellentéte az egész balkáni régióra nézve destabilizáló hatású volt. (Ez időben egybeesett a boszniai háborút lezáró daytoni békeszerződés előkészítésével, és nyilvánvaló volt a cél: az egész Balkán-félsziget stabilizálása.) Ugyanakkor görög oldalról az sem volt elhanyagolható tényező, hogy az Európai Közösség is egyre inkább Athént kezdte el hibáztatni, és a konfliktusban Szkopje oldalára állt. 1992-ben Athén vétőja miatt Macedóniát még nem ismerte el az EK, de 1993 végén vezető államai bejelentették, hogy felveszik a diplomáciai kapcsolatot a macedón állammal, és FYROM néven megkezdték vele a tárgyalásokat. (Görögország ezek után vezette be az embargót.)

1995-ben tehát kompromisszumot kötött a két állam, de csak a szimbólumok használatát és a területi provokáció megszüntetését illetően, a névhasználat kérdése továbbra sem megoldott. Sőt 2004 végétől újra előtérbe került a probléma, mikor november elején az USA elismerte a Macedón Köztársaság elnevezést, óriási tiltakozást váltva ki ezzel görög részről. (Eddig az USA is a FYROM elnevezést használta, és valószínű, az athéni kormány elleni provokatív lépésként értel-

20 A hagyomány szerint Perdikkasz alapította meg az ókori makedón dinasztiát. Perdikkasz korábban fizetség fejében egy kőbe vésett 16 ágú napkorongot kapott, és azzal érkezett a trák törzsekhez, amelyek napisten-kultuszuk miatt királyukká választották. Ezt követően egyesítette az északgörög területeket és megalapította a Makedón Királyságot.

21 1995. szeptember 13-án írta alá a szerződést Karolosz Pauliasz görög és Szevo Crvenkovszki, a FYROM külügyminisztere. Azt azonban hangsúlyozták, hogy ez nem a végleges megállapodás, csak a két ország kapcsolatainak a normalizálásához vezető első lépés. *John Kolioloulos–Veremis Thanos: Greece, The Modern Sequel.* C. Hurst & Co., London, 2002, 316.

mezzetű a bejelentés.) Az Amerikai Hellén Intézet – talán túlértékelve Athén külpolitikai erejét – felszólította George Bush elnököt, hogy érvénytelenítse a határozatot, mert az megronthatja az amerikai–görög viszonyt.

Ezek után 2005 tavaszán Matthew Nimetz ENSZ-megbízott új javaslatot dolgozott ki. A javaslat értelmében Macedón Köztársaság–Szkopje lenne az ország új elnevezése, de ezt sem fogadta el a két érintett fél. A tárgyalások azóta is folytatódtak, míg 2008-ban Görögország meg nem vétőzta a Macedón Köztársaság NATO-csatlakozását. Ekkor a macedón állam a hágai Nemzetközi Bírósághoz (ICJ) fordult azzal, hogy Athén megszegte az 1995-ös egyezményt. A bíróság 2011. december 5-én úgy döntött, hogy Görögország az évek óta húzódó névvitára hivatkozva jogtalanul akadályozta meg Macedónia csatlakozását a NATO-hoz 2008-ban, és ezzel valóban megszegte az 1995-ös egyezményt, amelyben beleegyezett abba, hogy nem ellenzi Macedónia csatlakozását többek között a NATO-hoz, amennyiben az állam a Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság nevet használja.²²

Athén tehát képtelen volt a legkisebb engedményt is tenni, elzárkózott még a tárgyalásoktól is, tovább növelve a macedón ellenállást. Ugyanakkor nyilvánvalóan az sem segíti a két ország közeledését, hogy Szkopje 2010-ben meghirdette a „Szkopje 2014 terv”-et, mely a kormányzat szerint 80, más vélemények szerint 500 millió euróból építi újjá a belvárost. Új középületeket emelnek ókori makedón díszítésekkel és motívumokkal (külügyminisztérium, régészeti múzeum, Macedón Harc Múzeuma stb.), köztéri szobrokat a dicsőséges „macedón múltból”. A görögök számára a leginkább provokatív (azonkívül, hogy Szkopje nemzetközi repülőterét Nagy Sándorról nevezték el) a központi fekvésű Macedónia tér. Itt ugyanis egy 22 méter magas bronz Nagy Sándor-szobrot állítottak fel márvány szökőkút alapzaton, betöltve az egész főteret. (Thesszaloniki tengerparti sétányán állt eddig „a” Nagy Sándor-szobor, amely azonban eltörpül ennek méretei mellett.) A görögök többsége már ezt sem tudja elfogadni. De legalább ennyire sértő számukra a szintén központi fekvésű Pella tér mellé megálmodott Macedónia diadalív. Pella ugyanis az ókori Makedónia fővárosa volt, Verginával és Dionnal a legjelentősebb központ, melyek ma a legfontosabb észak-görögországi régészeti emlékhelyeknek számítanak.²³ Szkopjében viszont jogosan hangoztatják, hogy országuk területén is voltak makedón városok, és a makedón törzsterületek oda is kiterjedtek.

22 Athén ezt követően is többször hangsúlyozta, hogy addig nem támogatja északi szomszédja NATO-tagóságát, ameddig nem rendezik a névhasználati kérdést, sőt az ország Európai Unióba történő csatlakozási folyamatát is lassítja (Szkopje még a csatlakozási tárgyalásokat sem tudta megkezdeni).

23 Az ásatásokat az 1950-es években kezdték meg a görög kormány támogatásával, de az 1990-es évektől kiemelt állami juttatásokat kapott az összes jelentős makedón régészeti helyszín. Talán ennek is köszönhető, hogy Pellában 2006-ban feltárták az eddigi legnagyobb görög sírhelyet, ami azt bizonyította, hogy Nagy Sándor halála után is fontos központ maradt a város.

A „nemzeti kultúra újratemtése”

Ami külön érdekes lehet számunkra, az a görög lakosság mozgósításának technikája. A politikai kampányt a kormány ugyanis a civil szférára is kiterjesztette, és Thesszaloniki repülőterét átnevezték Makedónia repülőterre, az újonnan alapított szaloniki napilapnak a Makedonian Press Agency nevet adták, és még a görög nemzeti turisztikai szervezet is a következő szlogennel kezdett el kampányolni: „Jöjjön Görögországba és látogasson Makedóniába!”, nyilvánvalóan az ország északi területének nevére utalva.

A „második Macedón Harc” időszakában a „nemzeti kultúra újratemtése” igen sikeresnek bizonyult. 1992 februárjában és 1994 márciusában körülbelül egymillió ember vonult ki Thesszaloniki utcáira a „Makedónia görög” jelszó hangoztatásával.²⁴ A felvonuló tömeg az ország lakosságának egytizede volt, és meghaladta Szaloniki összlakosságát. Ez azt jelenti, hogy nagyon eredményesen sikerült mobilizálni a görög társadalmat, elsősorban a nemzeti vészhelyzet kitartó hangoztatásával, illetve a görög kultúra, történelem és hagyomány kisajátításának megakadályozására való felhívással.

A „második Macedón Harc” azért tudta szinte az egész görög társadalmat mozgósítani, mert a társadalom kollektív emlékezetében még jelen lévő elemekre koncentrált. A nemzeti érzés felkeltésének egyik legerősebb mobilizáló ereje a 90 évvel korábbi nemzeti hősök kultuszának felelevenítése volt. 1904. október 13-án vesztette ugyanis életét a Macedóniáért vívott küzdelemben egy görög tiszt, Pavlosz Melasz,²⁵ aki ezzel a Macedón Harc szimbóluma lett. Az 1990-es években kultusza nemcsak hogy feltámadt, de soha nem látott virágzását élte Görögországban: neve és arcképe telefonkártyákról, öngyújtókról és pólókról köszönt vissza. A csúcspont az 1994-es évvel jött el (Szkopjéval ekkor voltak mélyponton a kapcsolatok), ekkor ünnepelték halálának 90. évfordulóját. Nem csupán ünnepségsorozatokat és megemlékezéseket tartottak országszerte, de az oktatásügyi miniszter iskolai szünetet is elrendelt október 13-ra, a tanároknak pedig tízperces beszédeket kellett tartaniuk az osztályokban a Macedón Harc hőseiről.²⁶

24 Kollali, B.: i. m. 54.

25 Pavlosz Melasz (1870–1904) a Macedónia megszerzésért folytatott küzdelem első görög áldozata, aki nemzeti hősként a görög ellenállás szimbólumává vált halálát követően. Az athéni kormány által küldött négy tisztből álló bizottság tagjaként ment oszmán területre, hogy felmérje az ottani görögök helyzetét és a bolgár veszélyt. 1904. augusztusi visszatérését követően beszámolt a görög kormánynak arról, hogy szerinte görög tiszteket kell küldeni az ellenállás megszervezésére. Ezt követően nevezték ki a monasztír-kasztoriai terület főparancsnokává, hogy Mikisz Zerasz néven tevékenykedjen. Visszatérése után, október 13-án török katonák megölték. Életéről részletesebben ld. Γιαννης Σ Νοταρης: Παυλος Μελας και Ιων Δραγουμης, δυο ελληνες που αγωνιστηκαν για τη Μακεδονια. In: Θεσσαλονίκη Συμπόσιο «Ο Μακεδονικός Αγώνας» Επιμ. Β. Γούναρης. Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου–Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, Θεσσαλονίκη, 1987. 171–175. [Giannis Sz. Notarisz: Pavlosz Melasz és Jon Dragumisz, két görög, akik harcoltak Macedóniáért. In: Thesszaloniki Szimpózium: „A Macedón Harc”. Szerk. V. Gounarisz, V., Balkán Tanulmányok Központ–Macedón Harc Múzeuma, Thesszaloniki, 1987].

26 Maria Todorova: Balkan Identities: Nation and Memory. Oxford University Press, New York, 1997. 207.

A thesszaloniki Macedón Harc Múzeuma kiadványok tucatjait jelentette meg a témával kapcsolatban, és egy festmény pályázatot írt ki diákok részére. Négy kategóriában lehetett képeket beküldeni: 1. Pavlosz Melasz; 2. a Macedón Harc egy színhelye vagy jelenete; 3. egy olyan macedón harcos képe, akit csodál és nagyra becsül a diák; 4. választott kép a dicsőséges Görög-Macedóniából.²⁷ A szándék egyértelmű volt: a fiatal korosztály számára is közel kellett hozni, és kézzelfoghatóvá kellett tenni a macedón területekért majdnem 100 évvel korábban folytatott harcokat. Pavlosz Melasz, aki a 20. század elején a görög területi igények elsődleges szimbóluma volt, 90 évvel később, a Szkopje és Athén közti diplomáciai vizsgálya idején a nemzeti öntudat egyik legmarkánsabb megjelenítője és megerősítője lett. Sikerült tehát a görög kultúra és hagyomány egyik elemének újratemtése, valamint széles körben való elterjesztése, nem utolsósorban azáltal, hogy a politikai, külpolitikai kontinuitás és állandóság irányvonalának hangsúlyozására alapozták.

Konklúzió

Összefoglalásként azt lehet tehát mondani, hogy Athén az elmúlt húsz évben megpróbált nemzeti külpolitikát folytatni, amihez a görög társadalomtól nem csak támogatást kapott. A hagyományokat és a görög tradíciókat – például az ortodox vallást – a 21. század elején is fontosnak tartó görögök részéről teljesen egyértelmű elvárás volt a nemzeti érdekek védelme és értékeik fenntartása. Ugyanakkor húsz évvel a névhasználati vita kirobbanása után még mindig nem sikerült a két szomszédos államnak rendezni ellentéteit. Ennek egyik (fő) oka Athén elutasító magatartásában keresendő, másik oka pedig az, hogy pont a 20. század végére formálódott ki a macedón politikai nemzettudat, amelyben nagy szerepet kapott az ókori leszármazás kontinuitásának hangoztatása.²⁸ A probléma megoldásához tehát szükség lenne a kompromisszum tényleges keresésére, mindkét fél részéről.

Érdekes lehet annak az összehasonlítása is, hogy a két állam milyen módon segíti elő a nemzeti érzés kialakítását. Egyelőre megállapítható, hogy – igaz, körülbelül két évtizedes csúszással, de – a macedón kormány teljesen hasonló eszközöket és módokat vet be a lakosság nemzeti érzésének felerősítéséhez és a nemzeti múlt „rekonstruálásához”, mint a görög fél (repülőter átnevezése, régészeti ásatások támogatása, a „nemzeti múlt újbóli átélése” stb.). Kérdés, hogy a hasonló eszközök végül hasonló álláspontokat fognak-e eredményezni.

²⁷ Uo. 208.

²⁸ Egyáltalán nem meglepő, hogy a saját független országgal korábban nem rendelkező, „későn formálódott” macedón nemzetnek is identitása kialakítása közben rá kell lennie saját kulturális és politikai előzményeire. Az identitásigazolás többször is vezetett már olyan nemzeti túlzáshoz a Balkán-félszigeten, amelynek célja annak bizonyítása volt, hogy elsőként letelepedve a területen, az egész vidék kizárólag az adott nemzetet illeti meg. (Itt elég például az illír eredetelméletekre gondolni.)

